

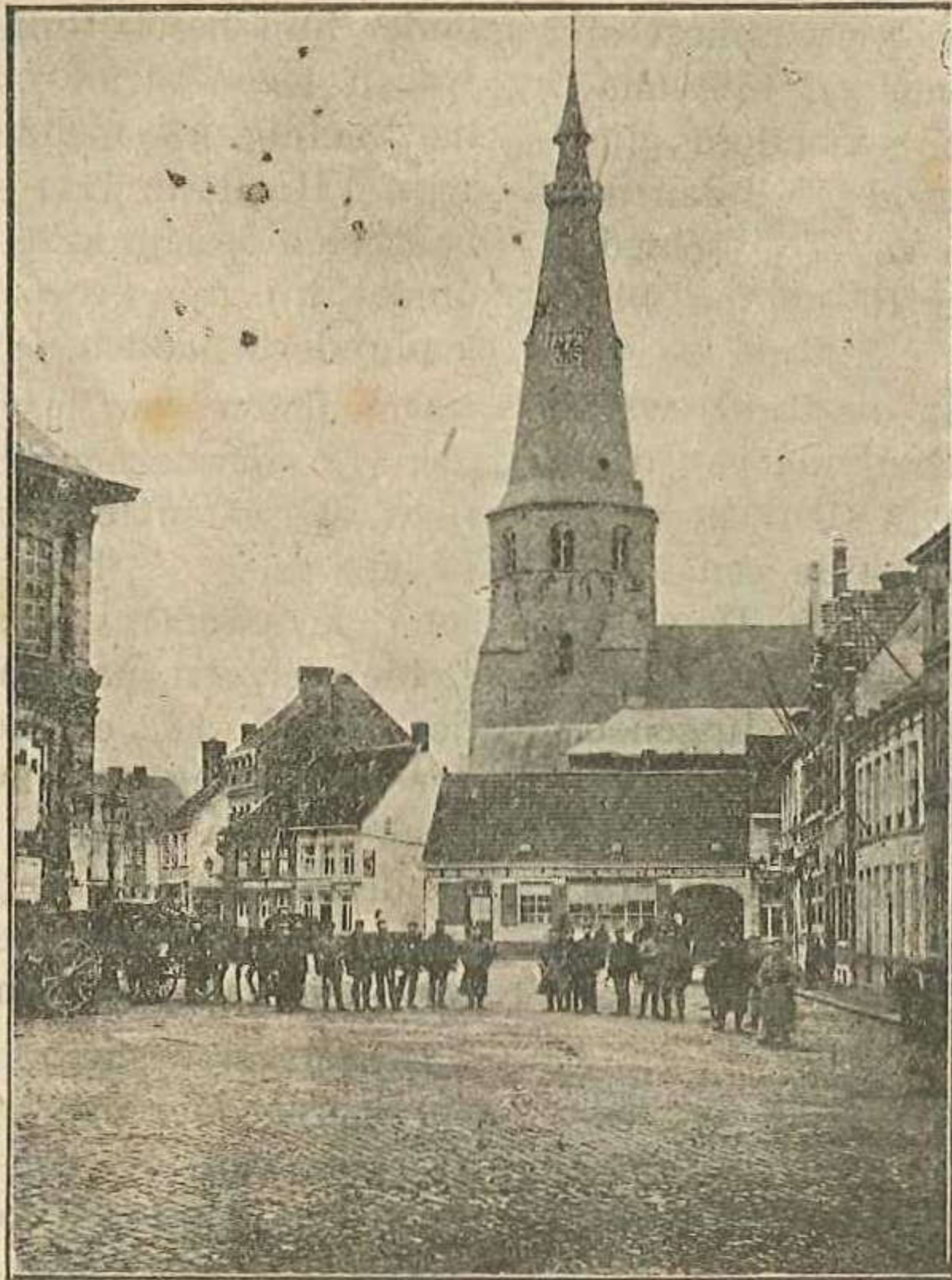
BIJ DEN VIJAND

— De keizer is aan het front, zoo ging ook het nieuws langs de troepen achter den IJzer en verder Torhout- en Oostendewaarts.

Maar de grootste geestdrift was in veel kompagnies reeds gevallen.

De wegen naar den IJzer, ze geleken

naar gehandeld. Die leuze schreef men te Ieperen op de muren, maar ook elders witte men ze. Te Torhout bijvoorbeeld wist men er van te spreken. Het oude stadje scheen weer het gewichtig punt gelijk het in de geschiedenis nog was geweest.

Torhout : kerk en markt

er naar den dood, in elk geval naar veel ontbering, ellende, afmatting en smart.

De dagen van den overmoed waren voor velen vervlogen.

Na God zijn wij de meester, allen hadden dat geloofd in 't begin, en er

Menig verdrag is daar gesloten geworden, waardoor geweldige oorlogen vermeden werden. Want Torhout heeft voornamelijk adelbrieven. Men zou het niet zeggen, als men het daar zoo stil ziet liggen, met zijn doodsche straten, waar men geen monument meer ont-

dekt, nu de Romaansche toren verdwenen is (1), met zijn bescheiden woningen, met gansch zijn uitzicht van een groot dorp.

Neen, men zou het Torhout niet toegeven, dat zij een der oudste steden van Vlaanderen is, reeds ten tijde der Romeinen de hoofdplaats van den Pagus Thorultanus of landstreek van Torhout. Vermoedelijk ontstond zij, toen de Romeinsche keizer Augustus den door hem overwonnen volksstam der Sueven (Swevezele en Swevegem heeten naar die gasten) naar Vlaanderen voerde, om er het groote woud en de wildernis, de ondoordringbare streek der Morienen, waarvoor Cesar bleef staan, te ontginnen.

De Sueven vereerden den God Tor, maar niet in een tempel met handen gemaakt, doch in het hout of het woud, en aldus zou Torhout niet anders dan bosch van Tor beteekenen. De geloofszendingeling Amandus moet hier een klooster gesticht hebben, een kweekschool of seminarie voor toekomstige missionarissen, die overal het heidendom gingen bestrijden. Toen lag de stad aan de rivier de Rura, waarin zekere geschiedkundigen de vaart van Handzame willen zien.

Hoe woest dit oord in die tijden was, blijkt uit de levensbeschrijving van den H. Bruno, die in 654 te Gent in zijn doodziekte liggende, begeerde een laatste gesprek met den monnik Domlius uit het klooster van Torhout te hebben; maar de heide en de woestijn tusschen beide plaatsen, maakte de reis zoo lastig en onveilig, dat de boodschapper door Bavo afgezonden, onzeglijke moeite had om het plaatsje te bereiken. De volgende verhaalt dat hij door een engel werd overgebracht.

De Noormannen verwoestten in 880, bij hun strooptochten, ook dit klooster, dat gestaan zou hebben ten Oosten der huidige kerk op een terrein, dat nog het gymnasium heet, vlak bij den Pependam.

In 922 kreeg Torhout zijn kerk. Het oude bedehuis werd in 1578 door de beeldstormers verwoest, en onder Albertus en Isabella, van 1618 tot 1623 weer hersteld. Maar 't waren toen roerige tij-

den en Torhout ontving wel zijn deel van al het oorlogswed, zooals in 1691, toen een bende Fransche soldaten, die uit het kamp van generaal Nogent te Roeselare wegliepen, de kerk plunderden en de ramen verbrijzelden. In 1818 werd het gebouw gerestaureerd, maar buiten zijn toren wekte het nimmer de aandacht van kunstminnaars.

In de middeleeuwen was Torhout een bloeiende handelsplaats en zulks had ze te danken aan haar beroemde foore en paardenmarkt, vermoedelijk door graaf Robert den Vries omstreeks 1085 verleend. Zij begon den 29n Juli, feestdag van de HH. Peter en Pauwel, en duurde zes weken. Men bracht er vooral laken, terwijl de Engelschen er hun ruwe wol te koop stelden. De Oosterlingen, uit Duitschland, ruilden er tegen juweelen die stoffen, welke zij naar Zweden, Noorwegen en Rusland voerden. De graven, die op het naburig slot van Wynendale verbleven, namen deze jaarmarkt onder hun bescherming, beveiligden de wegen tegen struikroovers en, dat dit hardhandig geschiedde, bewees Boudevijn VII, die in 1111 eenige dier heeren bandieten op zijn kasteel liet opknoopen, omdat hij een groep Oosterlingen uitgeplunderd hadden.

Om den woeker te voorkomen bepaalden vijf gezworven uit Brugge, Dowai, Gent, Rijsel en Ieperen den logeerprijs, welchen men te Torhout van uitheemsche kooplieden vragen mocht. Ook stelde men een maximum voor den prijs der wijnen vast, en niemand mocht, onder bedreiging van zware boete, meer eischen. Zoo regelde men allerlei bijzonderheden, ten einde den bloei der jaarmarkt te bevorderen en tevens haar eerlijken naam te handhaven.

De burgertwisten onder Maximiliaan en vooral de beroerten der 16e eeuw, brachten ook de Torhoutsche foore of feestte den doodsteek toe, maar de tegenwoordige « peerde-feeste », vóór den oorlog vooral door de Duitsche kooplieden bezocht, is er een laatste spoor van.

Wij denken er hier niet aan ook maar een opsomming te geven van alle oorlogsbedrijven in en rond Torhout afgespeeld. Nooit had de stad zoo gedreund onder het krijgsgewoel als nu in 1914.

Reeds lang voor Oktober had men er Duitschers gezien en wel op 22 Augustus,

toen men nog volop geloofde dat de Luiksche fortten den vijand maar steeds terug dreven naar Aken, toen velen het voor valsche nieuws van spionnen hielden, dat Brussel bezet zou zijn, en elkaar onder vier oogen vertelden dat het kamp van Beverloo vol Britten, Franschen en Russen zat. Maar nu kwamen er mensen in de stad, welke beweerden, dat er op Koolskamp 150 ulanen zaten.

legers ver vooruit zwermden, leefden van hetgeen ze vonden of opvorderden, zich te Ardooie. Weer reed Cornille er heen en, onder voorwendsel hun te willen helpen als waterdrager, spiedde hij hun klamp af, waarna hij in het station hun aanwezigheid en gansche doening naar Oostende, Brugge en Kortrijk telefeerde.

En 's Maandags reden de kurassiers op Torhout aan. Veel menschen zaten

De kerk van Torhout, zooals de Duitschers in Oktober 1918 haar achterlieten

Die boodschappers werden bekeken als onwijken; maar Arsène Cornille uit de Oostendsche straat, die later vlieger zou worden in het Belgisch leger, ging er eens loeren en bracht de zekerheid, dat er wel degelijk Duitschers in den ombrek waren, wel geen ulanen, doch kurassiers. 's Zondags bevonden die stoutmoedige kerels welke, vertrouwend op hun wapen en hun geluk, de vaste

hier met angst geslagen, peinzend aan al de gruwelen waarvan ze gelezen en gehoord hadden en in groote vreeze beïdden ze achter de gesloten vensters en deuren de nadering van de vreemde soldeniers af.

De kurassiers schenen hier niet allen vreemd te zijn. Ze gingen zeer methodisch te werk; want een groepje bleef op de Roeselaarsche kalsijde bij de fa-

(1) De Duitschers lieten hem bij hun aftocht in Oktober 1918 springen.

briek, een ander begaf zich naar de Statiestraat en een derde naar den Drieweg en overal sneden ze draden door en zaagden ze telefoon- en telegraafpalen af, terwijl ze langs de spoorlijn de wissels vernielden. Maar geen wonder dat ze goed den weg wisten, want eensklaps riep een der omstanders — er waren toch nieuwsgierigen samengekomen — naar een kurassier wijzend: « Nè, dat is Janni! ». En ook anderen herkenden den Duitscher, die in vreedstijd Vlaanderen met pikken en zeisen afliep, en dan te Torhout logeerde en er meer geld verteerde dan hij scheen te kunnen verdienen.

Janni gebarde van geen vroegere vriendschap te weten, maar kon zijn bescheidenheid toch niet volhouden, en hij verzekerde aan deze Torhoutnaars, dat ze niets te vreezen hadden.

De kurassiers waren ondanks hun stoutmoedigheid toch voorzichtig, nestelden zich niet in de stad, waar altijd verraad schuilen kon, maar kampeerden in de Palingdreef, op den weg naar Ruidervoorde.

Een trein, die juist van Brugge kwam, stopte onder Veldegem, en menschen van te lande schreeuwden den passagiers toe: « Ze zijn daar! » Ze... en ieder wist wie men bedoelde. Tal van reizigers sprongen uit de wagons en liepen bevreesd langs de spoorlijn terug, in de richting van Brugge. De kurassiers hielden zich echter zeer vreedzaam; alleen zonden ze een deputatie naar den burgemeester om zwijn- en rundvleesch, groente, brood en een ton bier. Deze levensmiddelen werden op een kar geladen en Arsène Cornille en Brouwer, de garde en nog eenige agenten voerden de rekwisitie's naar de dreef. Tegen den avond kwamen de soldaten naar de stad, verspreidden zich in eenige herbergen, waar ze meisjes ontmoetten, die rad hun taal spraken, zooals ze de binst de paardenmarkten van de handelaars geleerd hadden; er werd bier en wijn geschonken, de orgels moesten draaien en de piano's tingelen, men zong en danste en Torhout geleek wel in feest!

Om 9 uur zakten de kurassiers weer naar hun kamp af, en den volgenden morgen om drie uur braken ze op. Hun officier scheen nu zijn overmoed ten top te willen voeren; hij zou zijn kerels

naar de zee brengen, naar Oostende, aan 't uiterst puntje van België, dat ze dan gedweersch zouden hebben van Oost naar West, langs de vijandelijke legers, met hun klein groepje alleen door dorpen en steden, en zoo'n daad verdiende voorzeker het ijzeren kruis!

Alles verging wel tot Snaaskerke, waar de smid de brug open gedraaid had. Daar stond Albert Cornille, de broer van Arsène, die op zijn rijwiel met fruit en bloemen naar de badstad wilde rijden; maar van fietsen hadden de keizerlijke ruiters een heiligen schrik en ze geboden den burger met de handen omhoog tegen een boom te gaan staan en stampeten zijn rijwiel kapot. Schuw zaten de kurassiers op hun paarden, den kop loerend langs de nekke van hun trouw dier gestrekt, de hand aan 't wapen, want ze voelden het, dat er onraad in de lucht hing.

De smid moest de brug weer open draaien en de bende trappelde voort. Tusschen Snaaskerke en de Hooge Barrière, aan den Steenen Dijk, lag in een haverstuk een afdeling gendarmen; dezen moesten die stoute duivels den pas afsnijden, maar waren ze verkeerd ingelicht of te zenuwachtig, in elk geval schoten ze te vroeg en troffen slechts een paard; de aangevallenen vuurden terug en doodden vijf onzer gendarmen, waarna ze rechtsomkeert maakten en wegvliedden.

Dat was de dusgenaamde slag van Snaaskerke, waarvan sommige bladen zoo hoog opgaven, als had het heil van Oostende en het lot van België van dit krijgsbedrijf afgehangen. Een kurassier was achtergebleven, hij wiens paard onder hem neergeschoten was; hij droeg een roode-kruisband, beweerde dokter te zijn, werd in een auto gestopt en naar Oostende gevoerd, waar zijn aankomst een heele beweging verwekte.

De kurassiers zwierven over Ichtegem en Aartrijke en waren rond zeven uur te Torhout terug, waar het weer feest was in tal van kroegen.

's Woensdags morgens, om 3 uur, verdwenen ze dan over Koolskamp naar Deinze en te Torhout hoorde men niet meer van hen.

Nauwelijks waren ze twee uur weg of een trein stoomde het station van

Torhout binnen, en er stapten zoo waarlijk burgerwachten uit, vrijwillige « garde-civieken » van Brugge, Gent en Oostende, die de kurassiers kwamen bestrijden. « De veugels zijn gaan vliegen! » riepen de Torhoutenaars spottend; « ge komt te laat! » Maar de burgerwachten beweerden, dat ze den vijand wel inhalen zouden en vorderden voor de achtervolging bij de burgers rijwielen op; geleid door Arsène Cornille, die op den motor van den leerhandelaar Hinnekens zat, vingen ze hun tocht aan, maar natuurlijk bleven ze op behoorlijken afstand van de stoutmoedige kerels, die nu een anderen uitweg zochten.

Zoo had Torhout de eerste Duitschers gezien zeven weken voor den IJzer slag.

Maar den 15en Oktober, om half elf in den voormiddag, ging het weer als een vuurtje door het stedeke: « De Duitschmans zijn daar... Ze komen van Ruidervoorde. »

't Waren nu pontonniers en op wagens hadden ze bootjes mee, om vlug de vaarten en vlieten van Vlaanderen's Westhoek over te steken.

Arsène Cornille was weer op de bres en uit het station telefoneerde hij het nieuws der aankomst naar Nieuwpoort.

Een kolonel van de bende reed naar de wacht en ontmoette op het perron van het stadhuis den dienstdoenden burgemeester Meerseman. Cornille was nu tolk, toen de officier wenschte te weten of er nog troepen te Torhout waren.

Men meende veilig ontkennend te kunnen antwoorden, maar nauwelijks was dit geschied, of aan 't Engelsch Hof, langs de Wijnenddaalsche kalseide ratelde een Belgische auto-mitrailleuse, welke de vijandelijke voorhoede bestookte. Er vielen drie of vier Duitschers. Dadelijk werden de bezetters als wild en vreesden ze een hinderlaag of beschuldigden ze de burgerij geschoten te hebben.

Alle mannen en jongelingen welke in de straten aangetroffen werden, moesten als een schild voor de troepen marcheren. En vooruit nu, naar Wijnendale op en voorbij het kasteel, links af, den steenweg naar Dixmuiden.

Sommige burgers mochten over den Reiger terugkeeren en anderen dompelden verscheidene dagen tusschen de soldaten rond. Belgische soldaten en Fran-

sche fusiliers hadden bij Wijnendale loopgraven moeten maken, maar ze bij de nadering van den tegenstander opgegeven; alleen aan 't station van Kormark had een schermutseling plaats.

Om 12 uur verscheen de Duitsche staf; hij koos het schoonste huis van het stadje uit, dat van den heer Lauwers, in de Oostendeschestraat. Maar deze was den vorigen dag vertrokken en alleen de dienstmeid bleef thuis. Ze ze had zich in de woning daarnaast begeven en stond daar te beven van angst. De buurman was niemand anders dan Arsène Cornille weer, die nu zelf al achteren bij Lauwers binnenging, de voordeur ontsloot en zich als de bewaker voorstelde.

— Waar is de eigenaar? vroeg een der officieren.

— Hij verblijft voor zijn gezondheid in Frankrijk.

Goed! De heeren namen bezit van de woning. Dadelijk moesten alle kamers en ook de ramen open, om te verluchten. En dan eten en wijn. Intusschen zwermden de troepen binnen. De burgemeester Meerseman, de deken, de schepenen en andere notabelen waren verplicht als gijzelaars op het stadhuis te zetelen en zich borg te stellen voor de rust der stad. De soldaten werden bij de burgers ingekwartierd, en wee de huizen, waarvan de bewoners uitgeweken waren. Dadelijk de bijl op de deur, binnengestormd en gepullunderd! Bij den handelaar Degrijse smeten de baldadige kerels het leer en de schoenen de straat op.

Ook de kruidenierswinkel van Bruinoghe moest het ontgelden: men deelde de waren onder allerlei volkje, dat zich dadelijk verzamelde, waar er iets te krijgen viel, zooals het gemeenlijk gaat. Een Duitscher met een reesem sponsen om den hals, den hoed van de jufvrouw op en dezer zijden parasol in de hand, liep, door lachende makkers omstuwd, heen en weer.

De troepen bleven maar doorstromen in een eindeloozen stoet met wagens, auto's, geschut, een geweldige karavaan, welke dan den weg naar Wijnendale optrok, steeds in de richting van den IJzer. Zoo was het Donderdag, Vrijdag en Zaterdag. De Zondag was een roerige dag. Op den ouden toren hing een

witte vlag, als teeken van Torhout's volkomen weerloosheid; een Duitsch officier gelastte den heer Meerseman, d.d. burgemeester ze in te halen en deze bracht het bevel over aan den klokopwinder Keizer, welke het uitvoerde; maar juist zweefde een Engelsche vlieger om den toren en andere officieren die het zagen — want uit alle straten schoten soldaten naar de aeroplân — beweerden dat er met het vaandel spionage werd bedreven. Hoe dwaas deze beschuldiging ook was, het baatte niet ze te weerleggen, of er op te wijzen, dat het inhouden der vlag op bevel der Duitschers zelf was geschied, en de heer Meerseman en de klokopwinders Keizer werden beiden gevangelijk naar Duitschland gevoerd.

Dien Zondag stroomden ook de universiteitjongelingen binnen, zooals wij er te Roeselare zagen, overmoedige, fanatieke kerels, welke zich zoo woest aanstelden dat de bevolking hen in stilte « de Berlijnsche bandieten » noemde; de meesten hier behoorden tot de hoogeschool der hoofdstad. Ze drongen de huizen binnen en gedroegen er zich als meesters.

Zoo kwamen er twee bij Arsène Cornille met de vriendelijke boodschap: « Wij moeten eten hebben of schieten u dood! »

— Wat wilt ge? vroeg de burger. We hebben niets dan haringen.

— Das fressen wir nicht! klonk het beschaafd bescheid. Ze zruuden zich dan tevreden stellen met aardappelen en eieren.

't Werd een lawaaierige nacht. Uren zaten de studenten bij wijn of champagne te tieren en te zingen... Ze vermoedden niet, hoe voor duizenden hier dichtbij het graf alreeds gedolven was. 's Morgens om vijf uur klonk op alle hoeken alarmgeschal. De soldaten vlogen in 't geweer en dan trokken ze al zingend van « Gloria Victoria » Dixmuidewaarts.

Acht dagen lang zagen de Torhoutenaars nu een stroom van gewonden binnen vloeien op auto's, wagens, te voet en zelfs voertuig uit de stad werden gedwongen met hun gespan naar den IJzerkant te rijden, om gekwetsten te halen. Wij overdrijven niet in 't minst, als we zeggen, dat bloed de straten teekende. De

normaalschool, het klooster in de Consciencestraat, het hospitaal aan den Brueschen steenweg lagen weldra vol, en trein na trein voerde patienten heen, in de richting van Gent. Velen bezweken en werden op het burgerkerkhof ter aarde besteld, maar nadien overgebracht naar een militaire begraafplaats bij den zogenaamden Luciferskelder aan de Warande, op den weg naar Aartryke, waar in den goeden vreedstijd de leerlingen der normaalschool naar de gaaijperse schoten of met den krullbol speelden.

Ja, Torhout lag thans te daveren in al het oorlogsgeweld en 's avonds zat de hemel Dixmuidewaarts vol vlammen.

De groote staf had zijn intrek genomen op het kasteel van Wijnendale. Dit was immers een vorstelijk verblijf, met ruime, rijk bemeubelde zalen, allen elektrisch verlicht, en de heeren, die van daar met een pennetrek, een potloodstreep, steeds maar duizenden jonge levens den dood instuurden, vonden er een welvoorzien wijkelder. En wilden ze iets van de gevechten zien, wel dan beklommen ze maar den hoogen slottoren, vanwaar ze met een kijker heel veilig het gruwelijk slagveld konden ontdekken.

't Was niet de eerste maal dat rond Wijnendale de oorlog woedde. De overlevering wil, dat het slot ontstond op de plaats waar de oudste bewoners in het bosch bij 't begin der Lente samen kwamen om vreugde (in 't Angelsaksisch wynne) te bedrijven ter eere van Tor, die Drym, of den wintergod overwon. Tor vloog door de lucht en verbrijzelde met zijn zwaren hamer de opeengestapelde wolkengevaarten, welke in sneeuwvlokken en hagelsteenen needaalden en aldus de lucht zuiverden, waarop zoel en aangenaam weder volgde. En die blijde bijeenkomst, het Lentefeest, zou gehouden zijn, waar nu nog een kapel staat en het volk nog altijd vooral op 25 Maart, bij het eindigen van het guur seizoen, Maria gaat vereeren.

Anderen zien in Wijnendale het oud-Saksische en nog Vlaamsch woord wine, of met vruchten bezetten grond, en meenen dat hier een hoeve stond bij de op het woud ontgonnen landerijen; te meer daar een Romeinsche heerweg van

Cassel naar Aardenburg omtrent deze plaats Vlaanderen doorsneed.

Hoe het ook zij, het was hier, dat graaf Robert I, genaamd de Vries, in 1085 een sterk en schoon slot bouwde, dat een achthoekigen vorm had, en met zijn hoofdtoeren de omgeving beheerschte. Tot in de 15e eeuw bezat 't kasteel van Wijnendale zijn eigen kapelaan, een niet onvoordeelig ambt, want verscheidene graven hechtten er vele eigendommen aan vast, zooals blijkt een charter, gravin Margaretha in 1255 een weide, de Mariassele te Marke en een vijver te Ichtegem.

Het slot bezat dus een kapel, verder een ruime keuken, een wapenzaal, een

De Sint-Nikolaaskerk te Veurne

eetzaal, een vertrek voor de huisbedienden, terwijl de gansche bovenverdieping op vorstelijke wijze voor den eigenaar was ingericht.

Rond het binnenslot, dat door een wal met steenen brug omgeven was, stonden de bijgebouwen, stallingen, schuren, een gevangenis, enz., welke buitenzij een gekanteelden muur vormde. Ten Zuid-Westen lag een uitgestrekte diergaarde.

Robrecht de Vries heeft weinig van het heerlijke verblijf genoten, want 't jaar van den bouw, vertrok hij naar Palles-

tina. De graaf toch was een geweldig oorlogsmans, en, toen hij door den bisschop van Terwanen in den ban geslagen werd, zond hij gewapende dienaars derwaarts, die den kerkvorst vermoord zouden hebben, indien deze niet bijtijds in een klooster geweken was. Robrecht plaaste toen Lambrecht van Belle, een zijner vrienden, op den bisschopszetel. De geestelijkheid herkende echter den nieuwen overste niet en sloot de kerk. De graaf rukte toen zelf naar Terwanen op, verbrijzelde de kerkeuren en wierp het beeld van den Verlosser, waaraan de banvloek hing, op den grond.

De paus, Gregorius VII, kon deze heiligschennis niet zonder meer voorbij laten gaan en schreef dreigbrieven naar Robrecht, maar niemand durfde deze aan den gevreesden man brengen, tot men daarvoor Arnold, bisschop van Soissons riep, een Vlaming, te Tiegem bij Oudenaarde geboren.

Arnold begaf zich bij Robrecht te Rijssel, en slaagde er in den Vlaamschen graaf tot onderwerping te brengen. De bisschop zag nu, hoe ruw het nog in Vlaanderen toeging en voelde zich gedwongen in 't Torhout'sche, bij Gistel en in Veurne-Ambacht de christelijke leer te prediken. Hij stichtte te Oudenburg, toen een bloeiende stede, een abdij, waarvan nog sporen over zijn. Arnold was een der kloekmoedigste bewonderaars der beschaving in onze gewesten, daar hij tal van twistende ridders en hun partijen met elkaar verzoende en er door zijn invloed abdijen ontstonden, waar de letteren en wetenschap beoefend werden. In 1087 stierf Arnold te Oudenburg.

Graaf Robrecht besloot zijn ruw, gewelddadig leven door een pelgrimage naar Jerusalem uit te boeten. De hekken waren verhangen en de voormaals geëxcommuniceerde woesteling werd nu beschermmer van 't geloof genoemd. Op zijn terugreis ontvingen de abten hem met ontplooide banieren; kostbare tapijten versierden de zalen der kloosters, waar hij rust nam, en men strooide bloemen op zijn wegen. Maar hij zond den Griekschen keizer ook 500 ridders, om de Saracemen te bestrijden, en legde aldus den grondslag voor de kruistochten. Kort na zijn terugkomst in

Vlaanderen, stierf de graaf op zijn slot van Wynendale (1093). Aan zijn zoon Robrecht II liet hij de zorg over den kruistocht voort te zetten. Deze vertrok in 1096, en 't was in zijn afdeeling, dat het eerst de ridders in Jerusalem door-drongen. Maar wij moeten ons beperken, want de geschiedenis van Wynendale is zoo nauw met die van gansch Vlaanderen verbonden, dat het slot ons geheel buiten ons bestek zou voeren. Voor het volk is het oud kasteel vooral het verblijf van Boudewijn VII, gezegd graaf Hapkin, van wien wij vroeger reeds spraken.

Deze was een zoon van Robrecht I en werd in 1093 op het slot geboren. De kroniekschrijver Despars zegt, dat hij dijkwijs in het woud te paarde reed, en met zijn bijl de boomen teekende, welke hij tot galgen wilde bestemmen, om er de struikroovers aan te hangen. Te Wynendale werd ook Karel I, de Goede, opgevoed, die er met zijn moeder Adela, dochter van Robrecht den Vries, uit Denemarken gevlucht was, na den moord op zijn vader, koning Knut. Later vestigde hij zich als graaf te Brugge, waar hij in de hoofdkerk door woekeraars vermoord werd.

Vervolgens braken donkere tijden aan en woedde ook om het kasteel het oorlogsgeweld. Gravin Johanna zocht er een schuilplaats, toen de valsche Boudewijn haar gezag ondermijnde. Haar zuster Margaretha verleende van hier tal van voorrechten aan haar volk en na haar hield Gwijde van Dampierre er bestendig zijn verblijf. Veel voorname lieden, aangetrokken door het gravelijk hof, bouwden in de omgeving zomerhuizen, en ook handelaars vestigden zich daar. De tijd heeft wel die gebouwen gesloopt, maar nog gebeurt het, dat men op hun grondvesten stuit.

't Was op het kasteel van Wynendale, dat in 1295 de bisschop van Lincoln en de graaf van Garesnes, uit naam van den Engelschen Koning Eduard I, graaf Gwijde om de hand van zijn dochter Filippinne voor den Britschen troonopvolger, kwamen verzoeken. Vlaanderen had toen macht en aanzien. Maar men weet, hoe de Fransche Koning, Filips de Schoone, dit huwelijk verhinderde, door een listig, valsch plan. Hij ontbood graaf Gwijde met zijn verloofde doch-

ter naar Compiègne, onder voorwendsel de toekomstige bruid, voor haar vertrek naar Engeland nog eens te zien. Filippine vertrok van Wynendale, om in een Franschen kerker, naar men wil door vergif, te sterven. En van nu af aan lagen zware schaduwen over het kasteel, waarbinnen Gwijde zijn droefheid dook...

Wij naderen 1302, en we kunnen begripen hoe Conscience zijn beroemden «Laeuw van Vlaanderen» met een tooneel in Wynendale's bosch begint. Na Gwijde vestigden de graven zich op het slot van Male, bij Brugge.

Het was gedaan met den luister van Wynendale's kasteel. Nu en dan verbleven er nog wel eens vorstelijke personen; zoo was in 1482 de bevallige Maria van Bourgondië er op jacht, toen zij van haar paard stortte, met het noodlottig gevolg, dat zij onder het ros viel en zwaar gewond naar Brugge overgebracht werd, waar zij stierf. In de O.-L.-Vrouwkerk sluimert ze er naast haar vader Karel den Stouten, den wilden Boengondiër.

In de 15e eeuw kwam de heerlijkheid Wynendale door allerlei gekonkel aan den hertog van Kleef en in 1616 aan Willem Wolfgang, paltsgraaf van den Rijn, hertog van Opper- en Neder-Beieren.

In 1801 werd zij een domein van het Fransche rijk, en toen diende het slot als herberg, en na afbraak van een deel der gebouwen, als woning voor een boschwachter. In 1815 ging Wynendale als domein over aan het koninkrijk der Nederlanden. Het Nederlandsch bestuur liet in 1825 het vervallen gebouw met het bosch verkoopen en in 1833 werd de heer Mathieu uit Brussel er eigenaar van, wiens geslacht in bezit van het voormalig verblijf der Vlaamsche graven gebleven is. De heer Mathieu liet het kasteel met veel smaak herstellen, doch heel wat bosch werd in bouwland herschappen.

Maar ons volk kent zoo weinig van zijn historische monumenten. En als men ginds over de geschiedenis spreekt verwijst men u naar het reeds genoemde kapelleke waarop men eenige overleveringen — alles wat men weet — samentrekt. Zoo verhaalt men, dat Boudewijn met het hapken die bidplaats

oprichtte, uit dankbaarheid, omdat hij op deze plek, in een tijd van groote droogte, de fontein ontdekte welke in de nabijheid opwelt. Anderen verzekeren, dat de kapel gebouwd werd ter nageschiedenis, welke al de vorige doet welke daar van haar paard stortte.

En nu in 1914 werd het slot van Wynendale weer een middenpunt van oorlogsgewoel, het punt van een nieuwe geschiedenis, welke al de vorige doet verbleeken.

Ja, zij zaten daar goed, de generaals en hooge officieren, die den slag aan den IJzer bestuurden. Door de ramen gen ze de scharen voorbij stappen, en fier in hun overmoed kelken ze op de regimenten en konvooien neer, overtuigd dat geen rijk op de wereld zulk een geweldige oorlogsmachine scheppen kon. De muren dreunden van het geratel der zware kanonnen, welke den weg zouden banen naar Frankrijk en de Kanaalkust, en naar het zoo gehate Engeland.

Een klein eind voorbij het slot buigt de lange rechte weg af die naar Dixmuiden voert. Angstige vluchtelingen kwamen langs daar afgezakt en kelken schuw naar het slot en spoedden zich voort, om bij Torhoutse burgers een schuilplaats te gaan zoeken.

De weg dreunde dag na dag van de stappen der keizerlijke troepen. Machtig gezang helmde over de velden; het «Deutschland über alles» vooral. Maar 't was ook hier, wanneer die jonge mannen hun oversten zagen: «Zij, die gaan sterven, groeten u».

Ik ken geen tragischer weg in Vlaanderen dan deze van Wynendale naar den IJzer. Weldra bezoomden kerkhoven hem. Ja, 't was de baan naar den dood, voor de bloem van Duitschland, voor die hoogeschoolmannen, en jongelingen vooral, welke opgevoed waren geworden tot de trots van hun rijk. Hoeveel

gaven en talenten, kunst en wetenschap droegen zij daar tot eeuwige vernietiging!

Maar wat gaf het; dat alles telde nu niet. Alleen het militarisme was almachtig en eischte slechts levens, kanonnen-vleesch, kloeke lichamen, gespierde armen.

Konvooien gewonden keerden terug en bloed druppelde over de steenen langs Wynendale. «Heldentod fürs Vaterland», mompelden de hooge officieren op het veilig kasteel en zij rekenden reeds op die offers om hun borst te laten versieren met eereteekens, het speelgoed waarmee de keizer levens kocht.

Maar was het of de schim van Vlaanderens oude vrijheid nog langs het eens zoo luisterrijk slot zweefde en aan den IJzer ons afgestreden legertje ging bezielen? De staf op het kasteel werd ongerust; dringender bevelen, waarin teleurstelling lag, kwamen langs al die draden van Tielt. Men hield zich te lang voor Dixmuiden op, de kostbare tijd verliep, zonder dat men groote overwinningstelegrammen de wereld rond seinen kon. De IJzer werd geen symbool van zege, doch van tegenspoed en de naam werkte huiverend door de legeringen.

15 October... Torhout bezet. En nu reeds 27, 28, 29 October en nog hing men voor dat gering stedeke, dat van Dixmuiden.

Toen ontving men op Wynendale ook het bericht van het algemeen offensief, van Atrecht tot de zee. Nu moest men er door, nu zou de groote slag toegebracht worden om den weg naar Frankrijk te openen. En de generaals en de operofficieren waagden het zelfs eenige uren het slot te verlaten, om dicht bij het front te gaan en den allergeweldigsten strijd voor te bereiden.

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELOOFT IN HET «NEMANDELAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel